

Evolutionary orientation states that the individual human soul or humanity as a whole is constantly evolving towards the divine perfection. Instead, the eschatological vision predicts the final tension of forces and the battle, as a result of which the righteous ones will move to a higher being. Evolutionism in this case is inherent, first of all, in esoteric movements and New Age, while eschatological expectations are inherent in fundamentalist and counter-secular movements. At the same time, both visions of the future are dissatisfied with the current state of Western civilization.

Keywords: modernity, counter-secular religiosity, evolutionism, eschatology.

Р. Х. Халиков

ЭВОЛЮЦИОННЫЙ И ЭСХАТОЛОГИЧЕСКИЙ ТРЕНДЫ В КОНТРСЕКУЛЯРНОЙ РЕЛИГИОЗНОСТИ

Домодерная религиозность, как экзотерическая, так и эзотерическая, была ориентирована во временном измерении на прошлое. Миф о золотом веке и дальнейшей деградации человечества был присущ в различных формах и средневековому христианству, и греческой философии, и каббалистическим трактатам. Зато, начиная с эпохи возрождения можно говорить о переориентации религиозного мировоззрения на будущее. Эта переориентация привела к различным проявлениям, от эволюционизма до эсхатологических ожиданий, и сегодня также представлена в рамках контрсекулярной религиозности.

Ключевые слова: модерн, контрсекулярная религиозность, эволюционизм, эсхатология.

УДК 2-1/9:37:37.01.09

В. Л. Хромец, канд. філос. наук, доцент

ПАРАДИГМАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Богословська освіта в Україні має свої особливості, структуру та тренди на майбутнє. Зміна парадигми розвитку богословської освіти та діяльності закладів вищої духовної освіти пов'язана з трансформаціями, які відбулись у сфері законодавства щодо вищої освіти та богословської освіти зокрема. Окреслені тенденції в статті є авторським наробком отримані в ході наукових та практичних досліджень. Новації представлені автором полягають у послідовному розкритті даних тенденцій, таких як: 1. Коли конфесійний чи світський заклад вищої освіти самостійно опираючись лише на свої ресурси розвиває богословську освіту. 2. Коли конфесійні заклади вищої освіти формують консорціум для реалізації більш масштабних проектів. 3. Коли два і більше світських заклади вищої освіти розвивають партнерські освітні програми. 4. Коли конфесійний та світський заклад вищої освіти розвивають освітні партнерські програми. 5. Коли конфесійний заклад вищої освіти з закордонним закладом вищої освіти розвиває партнерську програму. 6. Коли світський заклад вищої освіти розвиває з закордонним закладом вищої освіти партнерську програму.

Ключові слова: богословська освіта, тенденції, парадигма, вища освіта, заклади вищої духовної освіти.

Розвиток богословської освіти на сучасному етапі гуманітарного розвитку України є важливим в контексті трансформацій у вищій освіті, завдяки зміні освітнього законодавства. Подальший розвиток та тенденції даних процесів будуть мати стрімкий розвиток та модернізуватися задля внеску у власний розвиток богословської освіти та вищої освіти зокрема.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема на яку спрямоване вирішення даної статті пов'язана з системним викладом матеріалу, який розкриває основні, на нашу, думку тенденції розвитку та представлення певних варіантів розвитку подій в контексті сучасної освітньої парадигми. Проблематика статті пов'язана з вирішенням наукових питань розвитку богословської освіти та напрацювання практичних рекомендацій для подальшого розвитку закладів вищої духовної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питанням богословської освіти присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців: Х. Казанова – висвітлення питань секуляризації, релігійної та сучасної секуляризаційної динаміка. Р.П. Соловій – контекстуалізація розвитку богословської освіти в еклезіологічній практиці нового часу. С.В. Санніков, висвітлення історії богословських навчальних закладів до та після проголошення Незалежності України. В той же час, нами акцентовано увагу не на сучасному стані, хоча і такий матеріал представлений, а в більшій мірі висвітлені тенденції, перспективи у форматі розвитку богословської освіти у майбутньому.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням статті є систематизація матеріалу та набутого емпіричного фактажу щодо тенденцій розвитку богословської освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток богословської освіти на сьогоднішній день має свої елементи та особливості. Богословська освіта в Україні має свою структуру, що визначає і окреслює тенденції її розвитку в найближчому майбутньому. Унікальні особливості структури богословської освіти визначає унікальна релігійна ситуація яка склалася в незалежній Україні. "Справді, можна стверджувати, що від кінця 1980-х років, коли в Україні з'явилася "гласність", тут постала найрозмаїтіша, найплюралістичніша й найзмагальніша в континентальній Європі релігійна система. Навіть більше: фактично Україна є єдиною країною Європи, яка відійшла від європейської моделі національної церкви (або двох національних церков) та релігійних меншин або "сект" і наблизилася до американської моделі релігійного деномінаціоналізму [17, с.10] (Х. Казанова). Це плюралізм також був реалізований і в формування щільної мережі центрів богословської освіти в конфесійних та світських закладах вищої освіти (далі – ЗВО, з домінуванням кількісно перших над другими. Важливо відзначити, що в незалежній Україні не тільки відновлюється богословська освіта в конфесійних ЗВО, але і формується богословська освіта в світських ЗВО, яка на території України не мала глибокого коріння. Богословська освіта в конфесійних та світських ЗВО розвивалася досить ізольовано, оскільки вони діяли в різних системах освітніх координат, результати освітньої діяльності першої не визнавалися державою, а другої конфесіями. Ситуація змінилася після зміни освітнього законодавства коли конфесійні ЗВО тепер можуть проходити процедури, які дозволяють визнавати державою результати освітньої та наукової діяльності конфесійних ЗВО. Але ситуація існування двох паралельних систем богословської освіти, яка розвивається в конфесійних та світських ЗВО буде зберігатися. В межах цієї загальної тенденції можна

виокремити окремі тенденції подальшого розвитку богословської освіти.

1. Коли конфесійний чи світський ЗВО самостійно опираючись лише на свої ресурси розвиває богословську освіту;

2. Коли конфесійний ЗВО формують консорціум для реалізації більш масштабних проектів;

3. Коли два і більше світських ЗВО розвивають партнерські освітні програми;

4. Коли конфесійний та світський ЗВО розвивають освітні партнерські програми;

5. Коли конфесійний ЗВО з закордонним ЗВО розвиває партнерську програму;

6. Коли світський ЗВО розвиває з закордонним ЗВО партнерську програму.

Перша тенденція, коли конфесійний чи світський ЗВО самостійно опираючись лише на свої ресурси розвиває богословську освіту. Крайність – це збереження і посилення ізоляційних тенденцій, коли деякі конфесійні та деякі світські ЗВО принципово будуть відмовлятися від будь-якої співпраці, перші будуть заявляти, що вони не хочуть світського впливу, а другі будуть апелюючи до того, що світський ЗВО не повинен і не може співпрацювати з конфесійним ЗВО.

Друга тенденція, коли конфесійні ЗВО формують консорціум для реалізації більш масштабних проектів. Для прикладу, деяким навчальним закладам важко буде окремо пройти процедуру ліцензування, а ще важче процедуру акредитації, оскільки це дуже велике організаційне, фінансове навантаження, і якщо кілька конфесійних ЗВО об'єднують свої ресурси, це дозволить більш ощадливо обслуговувати свої заклади після отриманні ліцензії чи акредитації. Також це може бути форма створення спільних освітніх програм в рамках яких об'єднуються студенти двох і більше конфесійних ЗВО в один потік, що дозволяє мати суттєву оптимізацію ресурсів. Такі консорціуми будуть стимулюватися коли конфесійний ЗВО з тих чи інших причин має динаміку до зменшення кількості студентів.

Третя тенденція, коли два і більше світських ЗВО розвивають партнерські освітні програми. Це теоретична можливість, яка може бути організована на основі внутрішньої академічної мобільності, яке передбачено українським освітнім законодавством. Така форма взаємодії можлива лише при глибокій співпраці і довірі ЗВО між собою, оскільки в реаліях ЗВО, які мають ліцензовані програми конкурують між собою за абітурієнта. І така співпраця може бути коли партнери зрозуміють, що така співпраця принесе спільну користь. Але поки що ця тенденція в сфері богословської освіти навіть не існує в зародковій фазі.

Четверта тенденція, коли конфесійний та світський ЗВО розвивають освітні партнерські програми. В Україні є непоодинокі приклади такої співпраці. І серед конфесійних ЗВО підвищується інтерес щодо співпраці зі світськими ЗВО у розвитку спільних освітніх програм. Перший варіант – це коли конфесія засновує звій світський ЗВО, або ініціює створення в світському ЗВО окремої структури, яка координує свою діяльність з окремою конфесією. Другий варіант коли співпраця відбувається між конфесійним ЗВО чи зацікавленою парарелігійною організацією і коли така співпраця не обмежується, як в гібридних формах, співпрацею з однією конфесією. Таке партнерство продуктивно розвивається в конфесійних ЗВО та парарелігійних організаціях спільно з Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова. Наприклад, інтегрована навчально-дослідницька програма з теології [2], яку розроблено разом з Євро-Азіатською теологічною асоціацією [4], коштом

якої фінансується навчання викладачів євангельських конфесійних ЗВО, але яка пізніше стала відкритою для усіх бажаючих. Ще один приклад продуктивної співпраці – це розробка трьох спільних магістерських програм з Християнським навчально-дослідницьким центром "Реліс" – магістерська програма "Соціально-політична етика і теологія", "Психологічне консультування та капеланство" та "Психологічне консультування в кризових станах" [18]. Проте інтенсивність і можливості співпраці конфесійних та світських ЗВО можна поділити на два періоди: до 6 вересня 2014 року і після, адже саме в цей день набув чинності новий Закон України "Про вищу освіту", який подолав прірву, яка існувала між світською та конфесійною вищою освітою, визнавши заклади вищої духовної (конфесійної) освіти як існуючу реальність вищої освіти України. Новий Закон визнає заклади вищої духовної освіти, використовуючи це поняття, але не даючи визначення. Цим самим Закон розуміє дане поняття в точності, як його визначає стаття 11 Закону України "Про свободу совісті і релігійні організації". Законом України "Про вищу освіту" визнається, що заклад вищої духовної освіти (далі – ЗВДО) є закладами вищої освіти, які можуть діяти без ліцензування та акредитації, і в діяльності яких визначається ряд особливостей, про що йшлося вище. Законодавець, визначаючи особливий статус ЗВДО, рухався в логіці існування подібних особливостей, які існують у відомчих ЗВО (Міністерства культури, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства оборони тощо). Зважаючи на те, що освітнє законодавство визнає ЗВДО, як заклади вищої освіти, вони стають повноцінним і повноправним суб'єктом простору вищої освіти в Україні, і саме це дозволяє розробляти і впроваджувати спільні освітні програми між конфесійними та світськими ЗВО використовуючи дозвіл українського законодавства та внутрішньої академічної мобільності, з розробкою спільних навчальних планів та з отриманням в перспективі особами, які успішно закінчили спільну програму двох дипломів ЗВО-партнерів. У реалізації цього проекту можна опертися на Закон України "Про вищу освіту": Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ. Стаття 1. Основні терміни та їх визначення у окремому пункті: "2) академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами" [10]. Ключовим на нашу думку є словосполучення "...в іншому вищому навчальному закладі...", тобто таким іншим навчальним закладом може бути для світського ЗВО конфесійний ЗВО-партнер, а для конфесійного ЗВО-партнера світський ЗВО. Далі, окремим пунктом тієї ж статті вказується: "9) Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС" [11]. Іншими словами Закон визначає головний інструмент, за яким може бути організована академічна мобільність – це ЄКТС, тобто використання конфесійним ЗВО-партнерами ЄКТС дозволяє легко перераховувати навчальні кредити, які він отримав у конфесійному ЗВО-партнері, до Індивідуального навчального плану студента світського ЗВО, і навпаки. Саме ця вимога має бути відображена в угоді, яка буде регулювати спільну

діяльність в межах спільних програм, реалізуючи внутрішню академічну мобільність. У Статті 13. Повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади окремим пунктом вказується: "23) розробляє положення про порядок реалізації права на академічну мобільність та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України". Це положення було затверджено Постановою Кабінету Міністрів від 12 серпня 2015 р. № 579 [13] в першому пункті якого читаємо: "1. Це Положення встановлює порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу вітчизняних вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі – вітчизняні учасники освітнього процесу) на території України чи поза її межами та учасників освітнього процесу іноземних вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі – іноземні учасники освітнього процесу) на території України". Ключовим є словосполучення "...учасників освітнього процесу вітчизняних вищих навчальних закладів...", а оскільки ЗВДО є учасниками цього процесу, і далі в положенні ніде не накладається окремих обмежень на ЗВДО, і ніде не згадується, що учасниками академічної мобільності можуть бути лише ліцензовані та/чи акредитовані державою ВНЗ, то реалізуючи принцип "що не заборонено, то дозволено", світський ЗВО має повне право організувати академічну мобільність між конфесійним ЗВО та світським ЗВО на основі спільних правил, які визначаються в угоді. Тому освітнє законодавство вказує, що немає жодних перешкод для організації спільних програм з використанням засад академічної мобільності між конфесійним ЗВО та світським ЗВО. На нашу думку, право створювати спільні освітні програми на основі внутрішньої академічної мобільності посилюється правом на академічну автономію, яка регламентована Законом. Так зокрема, Стаття 1. Основні терміни та їх визначення в першому пункті визначає: "1) автономія вищого навчального закладу – самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом" [12]. Ця норма дозволяє, якщо це не порушує Закону, визначати, у тому числі у прийнятті рішень з приводу освітнього процесу, як буде організована співпраця в розвитку спільних освітніх програм конфесійного ЗВО та світського ЗВО. Крім усього іншого, Україна є постійним членом ЮНЕСКО і має імплементувати його положення: Міжнародна стандартна класифікація освіти [1] та Інчхонська декларація [5], яка вказує на важливість визнання всіх форм формальної, неформальної та інформальної освіти. Також Україна, ставши асоційованим членом, взяла на себе зобов'язання визнавати і імплементувати офіційні документи ЄС, так, зокрема, документ "Валідація неформального і інформального навчання" [9]. Навіть якщо ми отриману освіту у ЗВДО визнаємо як не формальну, у нас є інструменти, які визначені у згадуваних документах, що також надають право розбудовувати партнерства з ЗВДО. Отже, організація спільних освітніх програм на основі внутрішньої академічної мобільності є можливою між конфесійним та світським ЗВО, за умови спільного виконання домовленостей, що регулюються на основі двосторонньої, або багатосторонньої угоди, оскільки законодавство України та міжнародні документи дозволяють вважати, що ЗВДО є повноцінним учасником освітнього процесу України і світу. Це дозволяє на паритетних засадах ро-

зробляти освітні програми на взаємовигідних умовах. Першою спробою було створення на основі двосторонніх договорів спільних програм чотирьох конфесійних ЗВО з Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова [15]. В 2017-2018 н.р на спільних програмах почали навчатися перші студенти.

П'ята тенденція, коли конфесійний ЗВО з закордонним ЗВО розвиває партнерську програму. Такий варіант досить поширене явище в Україні і розвивається в кількох варіантах. Перший варіант, коли закордонний ЗВО реалізує свої програми на майданчику українського конфесійного ЗВО, тоді останній стає фактично освітнім центром першого. Тоді конфесійний ЗВО займається пошуком студентів та організаційними витратами, організацією навчального процесу, а зміст освітньої програми та забезпечення викладачами бере на себе закордонний ЗВО. Такі програми можуть розгортатися офлайн, наприклад магістерська програма Талботської школи богослов'я при Київській богословській семінарії [16], або онлайн бакалаврська програм з гуманітарних наук в галузі Біблії та теології при Євангельській теологічній семінарії [3]. Очевидні плюси, що співпраця дозволяє суттєво оптимізувати фінансові та організаційні витрати, а недоліками є те, що ця програма асоціюється не з тим ЗВО на чий базі реалізується ця програма, а з тим який заклад її пропонує. Тоді виходить, що конфесійний ЗВО по відношенню до закордонного ЗВО стає лише точкою розгортання своєї освітньої програми. Якщо заклад лише реалізує такі програми він може втратити своє обличчя, але якщо така програма є однією з поміж інших, яка реалізується конфесійним ЗВО власними силами – це хороший посилюючий аспект. Другий варіант, коли український конфесійний ЗВО афіліює програму закордонного ЗВО працюючи за погодженням навчальним планом, але забезпечують читання дисциплін погодженого навчального плану здебільшого викладачі вітчизняного конфесійного ЗВО, по завершенні навчання випусник, як правило, отримує диплом двох закладів, або диплом лише закордонного ЗВО. Така практика поширена поміж ЗВДО Римсько-католицької церкви в Україні, наприклад випусники Інституту богословських наук "Непорочної Діви Марії" (м. Городок) по завершенню отримують диплом Люблінського католицького університету (Польща), [6] а Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського в Києві [7] – диплом Папського університету св. Томи Аквінського в Римі (Ангелікум) (Італія). Позитивні аспекти такого варіанту полягають в тому, що випусник отримує диплом, який визнається в цивілізованому світі і він може легко продовжити навчання в країні, де знаходиться закордонний ЗВО на наступних рівнях вищої освіти. Для закладу є можливість не проходячи ліцензування та акредитацію видавати документи про вищу освіту, які випусник потім може нострифікувати в Україні і отримати прирівнення до документу державного зразку. Недоліком є те, що вітчизняний конфесійний ЗВО є фактично філією закладу з яким він афіліюється, і не може самостійно змінювати свій навчальний план без погодження з закордонним ЗВО-партнером диплом якого вітчизняний конфесійний ЗВО видає. Ця тенденція буде зберігатися, але навряд вона стане провідною, особливо серед тих релігійних організацій центр управління яких знаходиться в Україні, і які глибоко контекстуалізовані у вітчизняний контекст, а це фактично більшість релігійних центрів які діють в Україні.

Шоста тенденція, коли світський ЗВО розвиває з закордонним ЗВО партнерську програму. Слід очікувати розширення співпраці в сфері богословської освіти з закордонними центрами богословської освіти особливо

через програму "Еразмус+"; таку співпрацю мають і можуть мати як конфесійні, так і світські ЗВО. Наприклад, Київська духовна академія і семінарія в рамках Еразмус+ має співпрацю з Вищою церковною академією міста Салоніки, [8] а Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова з Університетом кардинала Стефана Вишинського (Варшава, Польща) [14] та з Євангельським богословським факультетом (Лювен, Бельгія). Плюсами такого партнерства є те, що має бути забезпечений паритет у партнерстві оскільки кожен з закладів партнерства відстоює свій інтерес, оскільки кожній з сторін важливо, щоб внаслідок цього партнерства студент не змінив свою локацію і не став студентом ЗВО-партнера. Недоліками такого партнерства є те, що здебільшого це партнерство обмежується академічною мобільністю студентів та виключає між ЗВО-партнерами, і слабко розвиває проекти по розвитку спільних освітніх програм, оскільки кожен ЗВО захищає свій ринок і не дуже зацікавлений в тому щоб велика частину годин студент слухав поза університетом. Але на нашу думку формування партнерств по розвитку спільних освітніх програм буде інтенсифікуватися по мірі переходу ЗВО на сервісно-орієнтований підхід до студента, і коли студент буде розглядати можливість навчання в двох і більше ЗВО, як можливість яка підвищить його шанси на майбутнє працевлаштування, а залучення в різні освітні, мовні, політичні контексти тощо збільшує коло його можливостей. Це в найближчий час має стати нормою, і тому, ЗВО будуть змушені шукати партнерства у тому числі в сфері богословської освіти.

Висновок з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Здійснений аналіз та синтез, а також представлений емпіричний наробок тенденцій розвитку богословської освіти дозволяє зробити висновок про динамічність та гнучкість даного процесу. На нашу думку ці шість тенденцій в короткостроковій та середньостроковій перспективі будуть визначати розвиток богословської освіти. Подальші розвідки у даному напрямку будуть стосуватись виокремлення форм богословської освіти для майбутньої діяльності закладів у сфері богословської освіти.

Список використаних джерел:

1. Дані для цілей сталого розвитку : ЮНЕСКО. Дата оновлення: 01.01.2018. URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-ru.pdf> (дата звернення 5.09.2017).
2. Документи до дисертації : Документи. URL: https://docs.google.com/document/d/1FQcoaUcQ8AXndnHn_sMbAKD_zVZBaU9TnmAEoEmsYw/edit (дата звернення 5.03.2017).

V. L. Khromets

PARADIGMAL TRENDS OF THE FUTURE DEVELOPMENT OF THEOLOGICAL EDUCATION IN UKRAINE

Theological education in Ukraine has its own characteristics, structure and trends for the future. The paradigm shift in the development of theological education and the activities of institutions of higher spiritual education is associated with the transformations that took place in the field of legislation on higher education and theological education in particular. The indicated tendencies in the article are the author's achievements in the course of scientific and practical research. Innovations presented by the author consist in the consistent disclosure of trend data, such as: 1. When a confessional or secular institution of higher education, independently relying solely on its resources, develops a theological education. 2. When the religious institutions of higher education form a consortium for the implementation of larger projects. 3. When two or more secular institutions of higher education develop partner educational programs. 4. When a confessional and secular institution of higher education develops educational partnership programs. 5. When a confessional institution of higher education with a foreign higher education institution develops an affiliate program. 6. When a secular institution of higher education develops an affiliate program with a foreign institution of higher education.

Key words: theological education, tendencies, paradigm, higher education, institutions of higher spiritual education.

V. Л. Хромец

ПАРАДИГМАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ БУДУЩЕГО РАЗВИТИЯ БОГОСЛОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Богословское образование в Украине имеет свои особенности, структуру и тренды на будущее. Изменение парадигмы развития богословского образования и деятельности учреждений высшего духовного образования связана с трансформациями, которые состоялись в сфере законодательства о высшем образовании и богословском образовании в частности. Обозначенные тенденции в статье являются авторскими наработками полученными в ходе научных и практических исследований. Новації представлені автором заключаються в послідовному розкритті даних тенденцій, таких як: 1. Коли конфесійний або світський вищий навчальний заклад розвиває богословське навчання. 2. Коли конфесійні або світські вищі навчальні заклади формують консорціум для реалізації більш масштабних проектів. 3. Коли два і більше світських вищих навчальних закладів розвивають партнерські освітні програми. 4. Коли конфесійний та світський вищий навчальний заклад розвивають партнерські освітні програми. 5. Коли конфесійний вищий навчальний заклад з зарубіжним вищим навчальним закладом розвиває партнерську освітню програму. 6. Коли світський вищий навчальний заклад розвиває з зарубіжним вищим навчальним закладом партнерську освітню програму.

Ключевые слова: богословское образование, тенденции, парадигма, высшее образование, учреждения высшего духовного образования.

3. Євангельська теологічна семінарія : Програми. Дата оновлення: 30.06.2018. URL: <http://evangelts.org/ru/content/onlayn-programma-bakalavra> (дата звернення 25.07.2018).

4. Євро-Азіатська Акредитаційна асоціація : Новини. URL: <http://e-aaa.org/> (дата звернення 7.05.2017).

5. Інчхонська декларація : ЮНЕСКО. Дата оновлення: 23.03.2017. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002331/2331317r.pdf> (дата звернення 12.10.2017).

6. Інститут Богословських Наук Непорочної Діви Марії : Новини. Дата оновлення: 24.08.2017. URL: <http://ibn-gorodok.org.ua/invite/> (дата звернення 1.09.2017).

7. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського : Новини. Дата оновлення: 7.04.2017. URL: <https://tomainstitut.org/pro-nas-2/istoriya-misiya-kolektiv/> (дата звернення 11.10.2017).

8. Київська Духовна академія і Семінарія : Новини. Дата оновлення: 26.06.2018. URL: <http://kdais.kiev.ua/event/%D0%92-%D0%9A%D0%94%D0%90-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%8D%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%B2-%D0%B7-%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D0%BE%D1%80-%D0%92%D0%B8%D1%89/> (дата звернення 7.07.2018).

9. Перевірка неформального та інформального навчання : Положення. Дата оновлення: 14.10.2016. URL: <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning> (дата звернення 07.07.2014).

10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.01.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.04.2018).

11. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.01.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.04.2018).

12. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.01.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.04.2018).

13. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 579. Дата оновлення: 12.08.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF> (дата звернення 5.12.2016).

14. Програма Еразмус+ : Новини. Дата оновлення: 18.12.2016. URL: <https://docs.google.com/document/d/1LbrwH-C8seQtID9ObI0nadKQBjyoHJL0dEadJUeD18/edit> (дата звернення 8.01.2017).

15. Спільні програми : Центр дослідження релігії НПУ імені М.П. Драгоманова. Дата оновлення: 9.07.2018. URL: <https://csr.npu.edu.ua/%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8> (дата звернення 23.07.2018).

16. Талботська школа теології : Новини. Дата оновлення: 26.07.2018. URL: <http://www.talbot.edu/> (дата звернення 27.07.2018).

17. Хосе Казанова. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. Пер. з англ. Олексія Панича. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2017. – 264 с.

18. Християнський центр Реаліс : Новини. URL: <http://realis.org/uk/educational-programs/spet> (дата звернення 6.01.2018).

Надійшла до редколегії 27.07.18